

Tukuta Gordillo

Postal de viatge.

A prop de les estrelles

CARLES M. BALSELLS

Feia fred i era a l'agost. Hivern al nord de l'Argentina. I a Tilcara, a gairebé 2.500 metres d'alçada, als Andes, a la vora de Bolívia, el capvespre convidava a prendre un cafè o un te en aquella hora d'espera, abans d'anar a sopar. Els carrerons eren quasi deserts ja, i algunes paradetes amb la llum groga d'una sola i tristíssima bombeta restaven encara a la plaça, tot començant a recollir les coses, sense cap pressa pel que semblava. Pocs vianants. Alguns carrers empedrats, la majoria de terra. Les cases totes de planta baixa, humils, com la mateixa terra que trepitjàvem i la gent que vàiem. Des d'unes finestres se sentien les enraonies, els crits i les rialles de nois i noies molt joves que aprenien o assajaven balls de la terra. Però feia fred i decidírem buscar un lloc per fer temps i explicar-nos les mil sensacions que el viatge ens regalava. Ara, aquí, la meravella de la naturalesa de La Quebrada d'Humahuaca. La muntanya dels set colors. Una muntanya que es retallava impressionant i màgica en aquella hora per damunt de les cases.

Veiérem un cafè petit amb quatre o cinc taules. Hi entràrem. Un home bru amb barba estava absort en una feina que semblava molt delicada. Construïa una flauta amb canyes. De tant en tant es mirava la petita obra, l'agafava amb les mans i retocava la posició de les canyes, abans de lligar-les l'una al costat de l'altra amb cintes i fils de colors vius. No feia cas de si entrava o no algú al cafè.

En llegir la carta que hi havia a la taula per veure què s'oferia i elegir la consumició, ens adonàrem que aquell Cafè —*El cafecito de Tukuta*— no era un cafè com els altres. La carta era una petita joia. Una mena de llibret, fet a mà, la portada amb teixits de colors enganxats artesanalment i tot relligat amb fils de llana perquè els fulls restessin plegats com un llibre o com una llibreta. Llegírem amb atenció el contingut, els textos. Pura meravella. Cada beguda o servei que s'oferia tenia un nom de poeta, de cantant, d'algú, segurament admirat per l'amo o responsable del Cafè. Cada nom seguit d'un breu text que no consistia pas, simplement, en la beguda —*“café, te, sandwiches, licuados, licores, tartas...”*—, sinó en una invitació curosament escrita amb el cor per algú que estima la paraula, el compromís cívic i la terra. Un exemple. S'oferia el cafè *“Juan Manuel Serrat”*, d'aquesta manera: *“Juan Manuel Serrat, no vino, pero algun día vendrá, lo estamos esperando...”* I s'hi afegia: *“Café muy negro corto, guisadillas con dulce de leche casero con nueces, calentitas, sifón de soda bien frío. ¡Qué lindo cuando venga!, ¿no?”*. I un altre que s'oferia com a *“Don Ata. Atahualpa Yupanqui”* i que deia així: *“Jarro de mate cosido con rica-rica, quesillo de cabra, pan bollo, pan de quinoa o tortillas al rescoldo y toda la magia del “Viejo Sabedor”*.

Una carta de setze pàgines extraordinàries de sensibilitat a la terra —*la Pacha Mama*— advertint d'entrada que *“aquí hacemos el pan con mucho amor, sal y agua del Huasamayo, a veces, nos falta un poquito de sal...”*. També de fidelitat a determinats personatges o amics —*“en este antro, somos casi*

todos adictos a Diego Maradona, Don Ata, Alfredo Abalos Pichuco, Piazzola, La Negra, Ghandi, Tupac Amaru y el Che y quizás unos pocos más. Por favor rogamos no hable mal de ellos en este local. Por nuestra salud. Gracias”, de reivindicació d’una cultura deixant clar a tothom que “*la Quebrada de Humahuaca son territorios pertenecientes a los pueblos indígenas desde tiempos prehispánicos hasta la actualidad*” i que “*la reparación histórica es necesaria*”.

Èrem a prop de les estrelles. El lloc ens hi acostava i la nit era molt clara. Es retallava el perfil de les serralades i el cel semblava a tocar. El cafè ens acollia en una nit així, tan lluny de casa. Van entrar dos menuts bruns, abrigats amb bufandes i van saludar l’home que construïa la flauta, que era —com vam veure tot seguit—, Tukuta Gordilla, el propietari del Cafecito i que just llavors la va donar per enllestida, després de posar-la a prova amb algunes notes improvisades.

Tots tres, ell i els dos noiets que acabaven d’entrar, es van posar al davant de les poques taules. Anunciaren que aquella nit tocarien i cantarien cançons de la terra que trepitjàvem, com feien moltes nits d’hivern al “cafecito” de Tilcara.

L’hora es convertí en l’hora màgica d’un llarg viatge. En la descoberta impensada. En el lligam que ens uniria, potser per sempre, als records d’aquests moments extraordinaris que de vegades regala la vida. Ara a Tilcara, al “Cafecito”, a Tukuta i als “changos” de nou i onze anys, els germans Tolaba. Cada cançó era un missatge que rebíem lluny de casa. Lletres precioses, algunes que arribaven a l’ànima, música autèntica en cada balada. Tant se val que fos una *zamba*, una *chacarera*, un *bailecito* o una *música de sonidos indígenas*. Hi planava l’amor a la música, a la terra, a la paraula, als orígens, tot rebut com una herència antiga que, perquè sobrevisqui i no mori, cal defensar i cultivar fins i tot en capvespres com aquest que vivíem ara nosaltres. Restàvem corpresos per una hora com aquella que justifica, sense saber-ho, tot un viatge.

Cantaven Tukuta i els germans Tolaba, els changuitos de nou i onze anys, coses que arribaven a l’ànima. “*Cartas, recibo cartas, cartas azules desde Pumamarca, cartas verdes desde Humahuaca, otras del sur con viento del desierto, otras con arena y sal...*”, deïa una cançó preciosa i nostàlgica. “*Enero ardía en tu piel de manzana, / Tilcara se poblaba de guitarras / y yo te canté los versos de aquel / hermano que se nos fue. / Churqui Choke Vilcaz nos embrujaba / con los versos de Pulcara*” explicaven en una altra, o “*... tálleme Don Esquivel, en el tronco de mi gente, una esperanza que llene los ojos de amaneceres*” i tantes altres que, potser per l’entorn i les circumstàncies, ens emocionaven. I és que totes desgranaven sentiments d’amor, o de tristesa, o de joia, o d’agraïment a la mare terra, la venerada Pacha Mama que feia que, allí, la muntanya tingués set colors. Música i paraules feien que, els pocs que escoltàvem amb un silenci devot —si devoció és sentir alguna cosa espiritual per tot allò que el moment ens regalava— en aquell petit cafè, comencéssim a estimar aquella terra sense gairebé adonar-nos-en.

Demànarem permís per fer fotos. Per guardar-ne el record i la imatge. Per seguir-ne els passos si fos possible. Teníem la sensació —la tenim encara— que allò era un regal que es dóna molt de tarda en tarda o de nit en nit. Era l’autèntic. Aquell instant que rarament es troba, ni a vegades buscant-lo. I en volíem fruit amb delectança.

En acabar, volguérem comprar un cd-rom com a record per guardar-ne la veu, la música i les paraules. En demànarem tres pensant de poder regalar aquella descoberta a persones que ho estimarien. Ens van dir: ara mateix només ens en queden tres... Vam dir-li que ens els quedàvem. Va tombar lleugerament el cap i ens va agradar la proposta de Tukuta: “*Si le vendo los tres, no podré atender a otras personas que como a Vd. les gustaría tenerlo...*” En vam comprar només un.

El cd-rom també era artesanal, amb una fotografia de Tukuta en color sèpia, sobre el perfil de les muntanyes de La Quebrada, enganxada com a portada. Cartolina rústica fent de sobre per al compacte. Tot plegat, una altra petita joia que ens emportàvem d'aquella nit a Tilcara.

Quan, més tard, arribàrem a l'hotel de Tilcara —un hotel que com la terra era humil i no tenia res a veure amb els nostres hotels—, obrírem la finestra de bat a bat. Feia fred. Un fred net. Miràrem llarga estona el paisatge que la nit clara deixava veure. Ens semblava que d'aquella manera sentíem com les estrelles, que eren tan a la vora, ens saludaven, com si ens preguntessin “què et semblen les sorpreses amagades que tenim a Tilcara?...”

La nit va deixar-nos allargar un d'aquests dies bells, diferents, que demanen, només, una mirada també diferent. Una mirada que és, potser, el primer pas per al retorn que qui sap si començava aquella mateixa nit amb la finestra oberta en un hotelet de Tilcara, sentint encara l'eco de les cançons de Tukuta i els seus “changos”... “*Cartas, recibo cartas... cartas...*”

Nosaltres rebíem sensacions. Sensacions d'una Argentina diferent. Sensacions inesborrables embolcallades de música, d'imatges humanes, de rostres profundament bruns i humils, d'estrelles quasi a tocar, d'un fred nou en ple mes d'agost. I tot plegat ens semblava com una petjada que deixava el camí marcat per tornar, algun dia, a Tilcara.

El cafecito de Tukuta

CARLES M. BALSELLS I CASTELLTORT (Igualdada, 1943). Col·laborador habitual de la premsa local, ha publicat els llibres *L'esclatxa de paper* (1985), *Dibuixos i paraules de l'Anoia* (1991), *Cròniques de la gent i del carrer* (1992), *Aquesta nit, Igualdada: la caravana dels somnis* (1994) i *El quiosc de vidre* (2001).